

Ein cyf: MA/EM/2188/23

Jenny Rathbone AS
Cadeirydd y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol

9 Hydref 2023

Annwyl Jenny

Diolch am eich llythyr dyddiedig 25 Medi yn gofyn am ragor o dystiolaeth ar gyfer eich ymchwiliad i ddulliau iechyd y cyhoedd o atal trais ar sail rhywedd. Atebaf y cwestiynau yn y drefn y gwnaethoch chi eu gofyn nhw yn eich llythyr.

Pa broffesiynau iechyd y mae'n ofynnol iddynt ymgymryd â Gofyn a Gweithredu o dan y dyletswyddau presennol ac a oes gennych farn ynghylch a ddylid ehangu'r ddyletswydd honno, ac i bwy?

Mae'r holl staff sy'n gweithio i Fyrddau Iechyd Lleol ac Ymddiriedolaethau'r GIG wedi cael cyfle i gael mynediad i hyfforddiant Gofyn a Gweithredu ac yn parhau i gael mynediad i'r hyfforddiant hwnnw.

Y pwyslais cychwynnol oedd darparu hyfforddiant Gofyn a Gweithredu i'r categorïau canlynol o broffesiynau iechyd:

- Bydwreigiaeth ac ymwelwyr iechyd
- Meddygon teulu a thimau gofal sylfaenol
- Adran achosion brys
- Camddefnyddio sylweddau
- Iechyd meddwl
- Nyrsio ardal a chymunedol
- Gwasanaeth ambiwlans
- Nyrsio ysgol
- Gwasanaethau iechyd rhywiol

Canfu gwerthusiad annibynnol o Gofyn a Gweithredu ym mis Ionawr 2022 fod cydnabyddiaeth eang o'r angen am Gofyn a Gweithredu. Roedd llawer o'r farn bod Gofyn a Gweithredu yn ffordd effeithiol o roi trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol ar yr agenda o fewn sefydliadau. Roedd yr ymatebwyr yn cydnabod y bwch mewn hyfforddiant yr oedd Gofyn a Gweithredu yn ei lenwi, a theimlwyd ei fod yn cyd-fynd yn dda â hyfforddiant trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol arall. Teimlwyd bod cysondeb y dull gweithredu ledled Cymru yn werthfawr.

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Gohebiaeth.Eluned.Morgan@llyw.cymru
Correspondence.Eluned.Morgan@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Mae Deddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) 2015 yn ei gwneud yn ofynnol bod Gofyn a Gweithredu yn cael ei gyflwyno i staff mewn "awdurdod perthnasol", sef bwrdd iechyd lleol, Ymddiriedolaeth GIG, awdurdod lleol neu wasanaeth tân ac achub. Oherwydd pwysigrwydd yr hyfforddiant hwn o ran atal pob math o drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol ac amddiffyn a chefnogi dioddefwyr a goroeswyr, a'r galw gan sefydliadau y tu allan i'r diffiniad, mae'r rhaglen Gofyn a Gweithredu wedi'i hymestyn i sefydliadau nad ydynt yn dod o dan y Ddeddf.

A allech gadarnhau a fydd trais ar sail rhywedd yn cael ei gynnwys yn y Cynllun Iechyd Menywod?

Bydd y Cynllun Iechyd Menywod yn gynllun gan GIG Cymru. Mae Gweithrediaeth y GIG wrthi'n sefydlu'r Rhwydwaith Iechyd Menywod. Bydd y Rhwydwaith yn gyfrifol am ddatblygu'r Cynllun. Bydd swyddogion Llywodraeth Cymru yn cynnwys trais ar sail rhywedd ar y rhestr o feysydd posibl i'r rhwydwaith eu hystyried.

A allech ymhelaethu ar bolisi Llywodraeth Cymru ar gyfer cefnogi meddygon teulu i roi 'gofal sy'n seiliedig ar berthynas' ar waith o ystyried y pwysau presennol ar wasanaethau meddygon teulu?

Ein blaenoriaeth yw sicrhau model cynaliadwy o ymarfer cyffredinol ar gyfer y dyfodol sy'n cadw egwyddorion ac ethos gofal sy'n seiliedig ar berthynas drwy ymgorffori modelau cyflenwi gwasanaethau sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn.

Mewn practis cyffredinol modern, mae meddygon teulu yn defnyddio cymorth tîm practis ambroffesiwn. Mae'r cysylltiadau hyn hefyd yn cynnig cyfleoedd i ddarparu gofal sy'n seiliedig ar berthynas - lle mae practisau'n defnyddio dull sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn, gall yr aelod mwyaf priodol o'r tîm, nid y meddyg teulu yn unig, ddarparu gofal effeithiol, tosturiol a pharhaus.

Rydym yn gweld cynnydd yn nifer y nyrsys a staff gofal cleifion uniongyrchol yn cael eu cyflogi mewn practisau cyffredinol, gan gefnogi mynediad cleifion at ofal. Roedd 478 yn fwy o staff practis ehangach ym mis Medi 2022 o gymharu â mis Medi 2020.

Rydym wedi gweithio gyda'r proffesiwn meddygon teulu i ddatblygu'r Contract Unedig GMS newydd, gyda Rheoliadau 2023 sy'n sail i hyn yn dod i rym ar 1 Hydref. Un o nodau allweddol y Contract Unedig yw lleihau gwaith gweinyddol i bractisau, gan ryddhau mwy o amser ar gyfer gofal cleifion.

Mae data Arolwg Troseddau Prydain yn nodi bod 38% o ddigwyddiadau trais domestig yn gysylltiedig ag alcohol. A allech nodi sut y mae'r ffigur hwn yn dylanwadu ar bolisi alcohol Llywodraeth Cymru, er enghraifft, a ydych wedi cael sgysiau ag Iechyd Cyhoeddus Cymru a/neu gyd-Weinidogion am unrhyw newidiadau posibl i'r dull gweithredu?

Rydym yn ymwybodol o'r effeithiau dinistriol y gall camddefnyddio alcohol eu cael ar unigolion a'u teuluoedd mewn amrywiaeth o ffyrdd, gan gynnwys trais domestig. Drwy fynd i'r afael â chamddefnyddio alcohol, y disgwyl yw y byddai gostyngiad yn nifer yr achosion o drais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yn union fel y gall ostwng achosion eraill o niwed sy'n gysylltiedig â chamddefnyddio sylweddau.

Mae ein ffocws o ran ein polisi ar alcohol yn ymwneud â lleihau niwed alcohol (a chyffuriau) i unigolion a theuluoedd yn bennaf – dyma'r dull yr ydym wedi'i fabwysiadu yng Nghymru ers nifer o flynyddoedd, ac rydym yn gweithio gydag amrywiaeth o bartneriaid ar hyn. Rydym wedi cynyddu ein buddsoddiad mewn mynd i'r afael â chamddefnyddio sylweddau,

gan gynnwys camddefnyddio alcohol, i £67 miliwn eleni a bydd hyn yn cynyddu £2 filiwn ychwanegol yn 2024-25.

Nid ydym wedi gweld unrhyw dystiolaeth bod angen ymagwedd benodol at gamddefnyddio alcohol i fynd i'r afael â phroblem benodol trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol, ac wrth gwrs mae ein cymorth trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol wedi'i deilwra i anghenion ac amgylchiadau'r unigolyn. Fodd bynnag, nid yw fy swyddogion wedi cael unrhyw sgysiau penodol ag Iechyd Cyhoeddus Cymru ar y pwnc hwn nac unrhyw newidiadau posibl i'n hymagwedd at y polisi ar alcohol o ystyried y data o Arolwg Troseddau Prydain. Rwyf wedi gofyn iddynt roi sylw i hyn a gallwn ystyried unrhyw addasiadau sy'n angenrheidiol i'n dull gweithredu.

Mae ein camau gweithredu ehangach i fynd i'r afael â chamddefnyddio alcohol yn cynnwys cyflwyno isafbris uned ar gyfer alcohol. Credwn y bydd cyflwyno isafbris uned yn helpu i leihau niwed sy'n gysylltiedig ag alcohol ac yn cefnogi pobl i yfed yn gyfrifol. Mae'r Alban wedi gweld gostyngiad yn faint o alcohol sy'n cael ei yfed ers cyflwyno isafbris uned, a gobeithiwn y gwelwn ganlyniadau tebyg yng Nghymru.

Byddwn yn parhau i weithio gyda'n Byrddau Cynllunio Ardal Camddefnyddio Sylweddau i sicrhau bod ystod o wasanaethau a chymorth ar gael i helpu pobl sydd â phroblemau alcohol. Mae atal y niwed a achosir gan gamddefnyddio alcohol yn rhan allweddol o'n hagenda camddefnyddio sylweddau ac mae'n parhau i fod felly drwy ein Cynllun Cyflawni presennol ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau a bydd yn rhan allweddol o unrhyw waith yn y dyfodol.

Rydym yn cydnabod pwysigrwydd hanfodol addysg ac atal pan ddaw'n fater o leihau niwed sy'n gysylltiedig ag alcohol. Rydym yn gweithio i hyrwyddo canllawiau yfed risg isel prif swyddogion meddygol y DU, sy'n anelu at gefnogi pobl i wneud penderfyniadau gwybodus am eu harferion yfed. Mae negeseuon cyhoeddus ynghylch lleihau'r risgiau iechyd sy'n gysylltiedig ag alcohol hefyd yn allweddol i annog pobl i leihau faint o alcohol y maent yn ei yfed a pha mor aml y maent yn yfed. I gefnogi'r gwaith o hyrwyddo yfed cyfrifol a lleihau niwed alcohol, rydym yn ariannu Alcohol Change UK-sy'n cefnogi pobl i leihau eu defnydd o alcohol trwy eu rhaglenni addysg a'u gwaith.

Mae atal alcohol yn parhau i fod yng nghynllun hirdymor Iechyd Cyhoeddus Cymru i ddatblygu blaenoriaethau ar y cyd ar gyfer lleihau niwed sy'n gysylltiedig ag alcohol ledled Cymru. Mae Iechyd Cyhoeddus Cymru wrthi'n cynhyrchu cyfres o adolygiadau tystiolaeth a fydd yn ein helpu i ddeall pa grwpiau i weithredu gyda nhw i fynd i'r afael ag yfed dan oed a thynnu sylw at ffactorau risg ac amddiffyn. Mae Iechyd Cyhoeddus Cymru hefyd yn ailddatblygu dull ymyriadau byr ar alcohol, a fydd yn galluogi gweithwyr iechyd proffesiynol i godi pryderon am yfed problemau a rhoi mynediad at wasanaethau triniaeth mewn modd sensitif, anfeirniadol.

A allech roi manylion yn ymwneud â mynediad at wasanaethau cwnsela mewn ysgolion ar gyfer pobl ifanc a allai fod wedi bod yn dyst i drais ar sail rhywedd neu a allai fod wedi dioddef ohono, gan gynnwys amserlen ar gyfer hyfforddiant?

Yn 2020 gwnaethom gyhoeddi fersiwn ddiwygiedig o'n pecyn cymorth gweithredu cwnsela mewn ysgolion ac yn y gymuned. Mae'r pecyn cymorth yn helpu awdurdodau lleol i ddatblygu a gweithredu eu polisïau a'u gwasanaethau cwnsela. Mae'r pecyn cymorth hefyd yn amlygu'r angen i hyrwyddo'r gwasanaeth ac y dylai fod yn gwbl gynhwysol, gan sicrhau mynediad cyfartal. Gall ysgolion wneud atgyfeiriadau yn uniongyrchol i'r gwasanaeth neu gall unigolion atgyfeirio eu hunain, neu gall aelodau o'r teulu eu hatgyfeirio ar eu rhan. Dylai'r gwasanaeth hefyd fod ar gael yn y gymuned ac yn hygyrch i'r plant hynny nad ydynt yn yr ysgol, megis plant sy'n cael eu haddysgu gartref neu mewn lleoliadau addysg

heblaw yn yr ysgol. Roedd data a gyhoeddwyd ym mis Mawrth 2023 yn dangos bod 12,500 o blant a phobl ifanc wedi defnyddio'r gwasanaeth ym mlwyddyn academaidd 2021/22.

Mewn perthynas â hyfforddiant, mae'r pecyn cymorth yn pwysleisio bod yn rhaid i wasanaethau gyflogi cwnselwyr a goruchwylwyr sy'n aelodau o gyrff proffesiynol sy'n ymwneud â chwmsela neu seicotherapi a bod ganddynt felly god neu fframwaith moesegol a gweithdrefn gwyno sefydledig. Dylai'r rhain fod ar gael ac yn hygyrch i gleientiaid, ysgolion a darparwyr gwasanaethau. Cynghorir awdurdodau lleol a gwasanaethau a gomisiynir i sicrhau bod cwnselwyr yn 'gymwys i ymarfer' gyda phlant a phobl ifanc. Byddai hynny fel arfer yn golygu eu bod wedi cwblhau hyfforddiant cwnsela craidd digonol, ynghyd â hyfforddiant arbenigol ar gyfer gweithio gyda phlant a phobl ifanc.

Ym mis Mawrth 2022 fe wnaethom gyhoeddi ymchwil annibynnol i'r gwasanaethau cwnsela a ddangosodd arferion da ond a oedd hefyd yn tynnu sylw at amrywiadau a materion yn ymwneud ag ymwybyddiaeth. Rydym wedi sefydlu grŵp cwnsela gyda chynrychiolaeth o bob awdurdod lleol sy'n ceisio gwella'r ddarpariaeth ac ymestyn cymorth i blant iau o dan y trothwy Blwyddyn 6 presennol. Mae'r gwaith hwn yn adrodd i'r Bwrdd Goruchwyllo a Chyflawni Gweinidogol ar gyfer Dull Ysgol Gyfan o Ymdrin â Llesiant, a gadeirir ar y cyd gan Weinidog y Gymraeg ac Addysg a'r Dirprwy Weinidog Iechyd Meddwl a Llesiant.

Rwy'n gobeithio bod yr wybodaeth hon yn ddefnyddiol.

Yn gywir

Eluned Morgan AS

Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol